

Reflecties op een leerplankader:

Goof Buijs & Harry Stegeman

Ter gelegenheid van het verschijnen van het Leerplankader Sport, bewegen een gezonde leefstijl vroegen we twee gerenommeerde en zeer ervaren experts om een reflectie. Goof Buijs kijkt van buiten ons vakgebied aan tegen de aandacht binnen het onderwijs voor een gezonde leefstijl. Harry Stegeman reflecteert juist vanuit een vakspecifiek standpunt op die ontwikkeling.

Gezonde leerlingen en gezonde docenten functioneren beter, werken prettiger, kunnen zich beter concentreren, voelen zich beter

Goof Buijs

Goof Buijs is erg blij met de toenemende aandacht voor een gezonde leefstijl in het onderwijs. Het gaat snel de laatste jaren. Buijs denkt dat het feit dat de gezamenlijke onderwijsraden nu leiderschap hebben getoond door het inrichten van de Onderwijsagenda Sport, bewegen en een gezonde leefstijl daarin een bepalende factor is geweest. Daarvoor was het vooral zo dat de gezondheidsinstellingen de school als

vindplaats van leerlingen benaderden om hun aanbod onder de aandacht te brengen onder het motto 'jong geleerd, oud gedaan'. Dat leidde tot een overaanbod aan interventies, lesmaterialen en wat dies meer zij. Tegenwoordig gaan scholen meer en meer inzien dat aandacht voor de gezondheid van leerlingen (en van docenten) ook in hun eigen belang is. Gezonde leerlingen en gezonde docenten functioneren beter, werken prettiger, kunnen zich beter concentreren, voelen zich beter. Door aandacht te hebben voor de gezondheid van hun leerlingen en docenten kunnen scholen beter hun kerntaak – goed onderwijs verzorgen – realiseren. Daarmee beschouwen zij het bijdragen aan de gezondheid van leerlingen nog steeds niet als hun kerntaak, maar ze zien wel dat dat bijdraagt aan hun eigen doelstellingen als school. Gezondheidsinstellingen kunnen daar bij aansluiten door te kijken waar zij de scholen kunnen ondersteunen, dat werkt veel effectiever.

Scholen dragen zo ook bij aan de preventie van gezondheidsproblemen bij de jeugd. Buijs vindt het wel eigenaardig dat er in het algemeen in Nederland niet meer wordt ingezet op preventie, in plaats van op een als je het internationaal bekijkt erg goed werkend, maar qua financiën nogal uit de hand lopend systeem van curatieve gezondheidszorg. In elk geval lijkt het hem een

goed idee om meer vanuit preventie te denken en om onderwijs daar bij te betrekken. Om twee redenen. In de eerste plaats het al eerder genoemde argument dat scholen met veel aandacht voor de gezondheid van hun leerlingen hun kerntaken beter kunnen realiseren. En goed onderwijs is in het belang van iedereen. En in de tweede plaats dat het onderwijs een setting is waar kinderen en jongeren prima heel belangrijke dingen kunnen leren die hen in staat stellen om er hun hele leven een gezonde leefstijl op na te houden.

Onderwijs in natuurlijk maar één setting waarin jongeren leren over gezondheid, maar wel een met een specifieke taak. Goof ziet de school vooral als een plek waarin je samen met je leeftijdsgenoten en onder deskundige begeleiding bewust kunt nadenken over allerlei zaken die met gezondheid te maken hebben. Thuis of met je vrienden of bij clubs gebeurt dat vaak terloops en in de zin van regels en afspraken. Maar op school kun je

Transferbevorderend leren is goed toepasbaar op gezondheidsthema's.

de gelegenheid krijgen om na te denken over dingen, om je meer bewust te worden van hoe gezond gedrag in elkaar steekt, hoe dat bepaald en beïnvloed wordt en hoe gezond jouw eigen gedrag in dat verband eigenlijk is. In onderwijs kun je samen kennis decontextualiseren, er op reflecteren en vervolgens weer recontextualiseren. Transferbevorderend leren is goed toepasbaar op gezondheidsthema's. De vaardigheden die daarbij van belang zijn (veel daarvan zijn tegenwoordig ook wel bekend als 21e eeuwse vaardigheden) zijn volgens Goof voor op school eigenlijk veel belangrijker dan specifieke kennis. Heel verschillende inhouds kunnen daarbij gebruikt worden. Een accent op gezondheidsvaardigheden geeft ook lucht in het curriculum, veronderstelt Buijs. En de kennis doen jongeren op allerlei plekken wel op.

Het Leerplankader SBGL vindt Buijs in die zin een stap in de goede richting om de aandacht voor gezonde leefstijl in het onderwijs beter vorm te geven. Maar het leerplankader is nog tamelijk kennisgericht en geordend per thema, passend bij de manier waarop in ons land de gezondheidsbevordering is georganiseerd. Dat kan leiden tot versnippering en overladenheid van het curriculum. Scholen moeten daarom slimme keuzes maken vanuit het leerplankader. Buijs wijst op het voorbeeld van onze Vlaamse burens (www.ond.vlaanderen.be/curriculum/), waarin is geordend rond een

aantal vakoverstijgende eindtermen. In het leerplankader wordt wel gesproken over het vergroten van de persoonlijke effectiviteit van leerlingen, het vermogen om zelf verstandige beslissingen te nemen ten aanzien van de eigen leefstijl, maar dat is in de inhouds per thema nog niet heel zichtbaar uitgewerkt, vindt Goof. Een ander interessant voorbeeld is Schotland, waar Health & Wellbeing een centraal bestanddeel van het in 2012 ingevoerde nieuwe curriculum en de verantwoordelijkheid is van iedereen die in en rond school werkt, terwijl het bij ons een thema is dat niet eens duidelijk bij een vak of leergebied is belegd. De startsituatie (veel grotere gezondheidsproblemen dan in ons land) en het uitgangspunt (verkleinen van de ongelijkheid tussen bevolkingsgroepen) zijn daar anders, maar het idee spreekt Goof erg aan. In het kader van de discussie over #Onsonderwijs2032 (onsonderwijs2032.nl/) zouden we hier zeker goed over moeten nadenken. Uiteindelijk gaat het om beter onderwijs voor onze toekomstige generaties.

Harry Stegeman

Harry Stegeman kijkt met enige scepsis naar het Leerplankader SBGL. Niet omdat hij bezwaar heeft tegen het feit dat de mogelijke aandacht in het onderwijs voor een gezonde leefstijl gestructureerd wordt weergegeven, maar vanwege de positie die het vak bewegingsonderwijs in het geheel heeft gekregen. 'Men' legt al sinds jaar en dag een verband tussen het vak lichamelijke opvoeding en gezondheid. En op een bepaalde manier is er natuurlijk ook een verband tussen die twee. Maar voor je het weet heb je – vooral bij niet-vakgenoten – de suggestie gewekt dat lichamelijke opvoeding of gym er in het bijzonder is om kinderen gezonder te maken. De wijze waarop een en ander in het leerplankader is beschreven zou die indruk

kunnen versterken. Stegeman legt uit waarom hij dat zo ziet.

Het doel van bewegingsonderwijs is dat leerlingen leren deelnemen aan sport- en bewegingssituaties. Niet meer en niet minder, zegt Stegeman. Met het accent op leren. En om deel te kunnen nemen moeten ze bepaalde zaken kunnen en weten en moeten ze sport en bewegen leuk vinden. Uiteindelijk gaat het erom dat zij hun verdere leven deel zullen *blijven* nemen aan sport- en bewegingssituaties. In zijn afscheidsrede *Bewegingsonderwijs op waarde geschat* in 2008 als lector Bewegen en gedragsbeïnvloeding zei hij het zelf zo: "Belangrijker misschien nog dan de directe bijdrage van het bewegingsonderwijs aan de gezondheid is de (mogelijke) indirecte bijdrage aan het realiseren van een actieve leefstijl. De idee is dat als de leerlingen vaardig worden en plezier ervaren in sport en bewegen, er een reële kans is dat ze er dan een actieve leefstijl op na gaan houden." Diezelfde redenering wordt ook in het Leerplankader SBGL gehanteerd.

Maar waaróm de leerlingen (ook later) aan sport en bewegen willen doen is aan hen zelf, dat is een subjectieve kwestie. Of dat nu is om er fitter van te worden, om een beter figuur te krijgen, om ergens bij te horen, om te kunnen netwerken, of simpelweg omdat ze er plezier in hebben. In die zin is je gezondheid gewoon één van de mogelijke redenen voor mensen om aan sport en bewegen te doen. Je hoeft dat motief om te bewegen niet speciaal (en als enige) te benoemen in zo'n leerplankader.

Waar Stegeman dus vooral vraagtekens bij zet, is dat 'gezond bewegen' als een aparte 'kern' wordt opgevoerd in het leerplankader. Op zich is de idee dat jonge mensen moeten leren het fijn te vinden om zich bewegend in te spannen en om hun eigen fitheid te beïnvloeden

niet nieuw. In *Stilstaan bij bewegingsonderwijs* maakten Harry Stegeman en Bart Crum in het hoofdstuk 'Nadenken over bewegingsonderwijs – een vakdidactisch referentiekader' (p. 135) al onderscheid tussen het leren oplossen van bewegingsproblemen (technomotorisch en sociomotorisch leren), cognitief en reflexief leren en affectief leren. Bij cognitief en reflexief leren gaat het onder andere om 'aanwendbare kennis over de samenhang tussen lichamelijke inspanning en gezondheid'. Affectief leren omschrijven zij als 'bewegen (lichamelijke inspanning/sport/dans) fijn te vinden'. Ook je inspannen tijdens het bewegen dus. Maar als je dat als een aparte kern benoemt kan dat gemakkelijk misverstaan worden als dat het beïnvloeden van de gezondheid het ultieme bewegingsonderwijsdoel zou zijn, of dat dat tegenwoordig belangrijker zou zijn dan vroeger.

In een tijd dat rendementsdenken hoogtij viert en op beleidsniveau vooral graag gedacht wordt in termen van gemakkelijk meetbare opbrengsten zouden minder zorgvuldige lezers van het Leerplankader SBGL een verkeerde conclusie kunnen trekken over de doelen van bewegingsonderwijs. Dan komen al snel mogelijke effecten van fysieke activiteit (die vanuit een maatschappelijk belang zo veel aandacht krijgen, luik 2 in het leerplankader) op de voorgrond te staan. Daar kun je als school best voor kiezen, maar dat is geen bewegingsonderwijs. Daar zijn we het wel over eens.

In dat verband misschien even een waarschuwing naar de collega's in 'het veld'. Door het enthousiasme voor alles wat met bewegen en sport te doen heeft en de wens om als vak binnen school een belangrijkere plek te verwerven, kan de neiging ontstaan om tamelijk onkritisch met allerlei trends in het onderwijs en de samenleving mee te bewegen. Daarmee versterk je echter ook de suggestie dat het bij

gezondheid is gewoon één van de mogelijke redenen voor mensen om aan sport en bewegen te doen

bewegingsonderwijs meer om *physical activity* dan om *physical education* gaat. En dat is nu precies wat we niet zouden moeten doen, vindt Stegeman.

Tijdens het gesprek lijkt het uiteindelijk alsof het niet zozeer een verschil van inzicht is in de essentie van goed bewegingsonderwijs, maar vooral een kwestie van hoe je die het beste kunt communiceren. Laten we dat dus maar zo zorgvuldig mogelijk doen. ■

Goof Buijs houdt zich al meer dan drie decennia bezig met gezondheidsbevordering bij jeugd en met de gezonde school, eerder bij het NIGZ en tegenwoordig als senior adviseur bij CBO Impact, een TNO bedrijf.

Harry Stegeman was in een vroeger leven onder meer lector bij de Hogeschool Windesheim, senior-onderzoeker bij het Mulier Instituut, onderwijskundig medewerker bij de KVLO en voorzitter van de redactie van dit blad.

Contact:

B.brouwer@slo.nl

Noten

1 Kemper, Han C.G. (eindred.) e.a. (1986). Groningen, Wolters Noordhoff.